List 11. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 12. marcija 1890.

Obseg: Turčanijev valjar. — Črtica o kmetovalčevem izobraževanji. III. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Turčanijev valjar.

Po močnih nalivih, po katerih je vroče vreme in dolgotrajna suša, naredi se po novo obdelanih njivah z vezno (težko) zemljo skorja ali skralup.

Kaleča rastlina ne more niti prodreti skozi skorjo niti je dvigniti ter mora poginiti, ker ji manka zraka, vlage in svetlobe. Kadar je tako, moramo v drugič sejati. Druga setev ima pa razen izgube denarja in časa tudi še druge slabe nasledke. Seme namreč vzkali ob času, ko je v zraku in v zemlji uže malo vlage, vreme vroče ter se je vže izlevilo na milijone mrčesov, ki nadlegujejo nežne rastlinice.

Dosedaj je bilo le nekoliko možno zdrobiti skorjo tako, da niso poškodovale se rastline, in sicer z lahkimi branami in z zobatimi valjarji, a pri prevlačevanji so se deli skorje odtrgali in obrnili ter odkrile mlade se kaleče rastline, ali pa celo odtrgale.

Orodje, katero skorjo v resnici drobi, ne da bi seme odkrivalo ali mlade rastlinice rvalo, orodje, katero zemljo ne le rahlja, ampak jo tudi rahlo pritiska h koreninam, ter ob enem tudi izvrstno odkopuje, to orodje je novo izumljeni in c. kr. privilegovani valjar Turčanija, posestnika v Egyházszegu na Ogrskem. Izdeluje je samo tovarna E. Kühne-ja v Wieselburgu na Ogrskem.

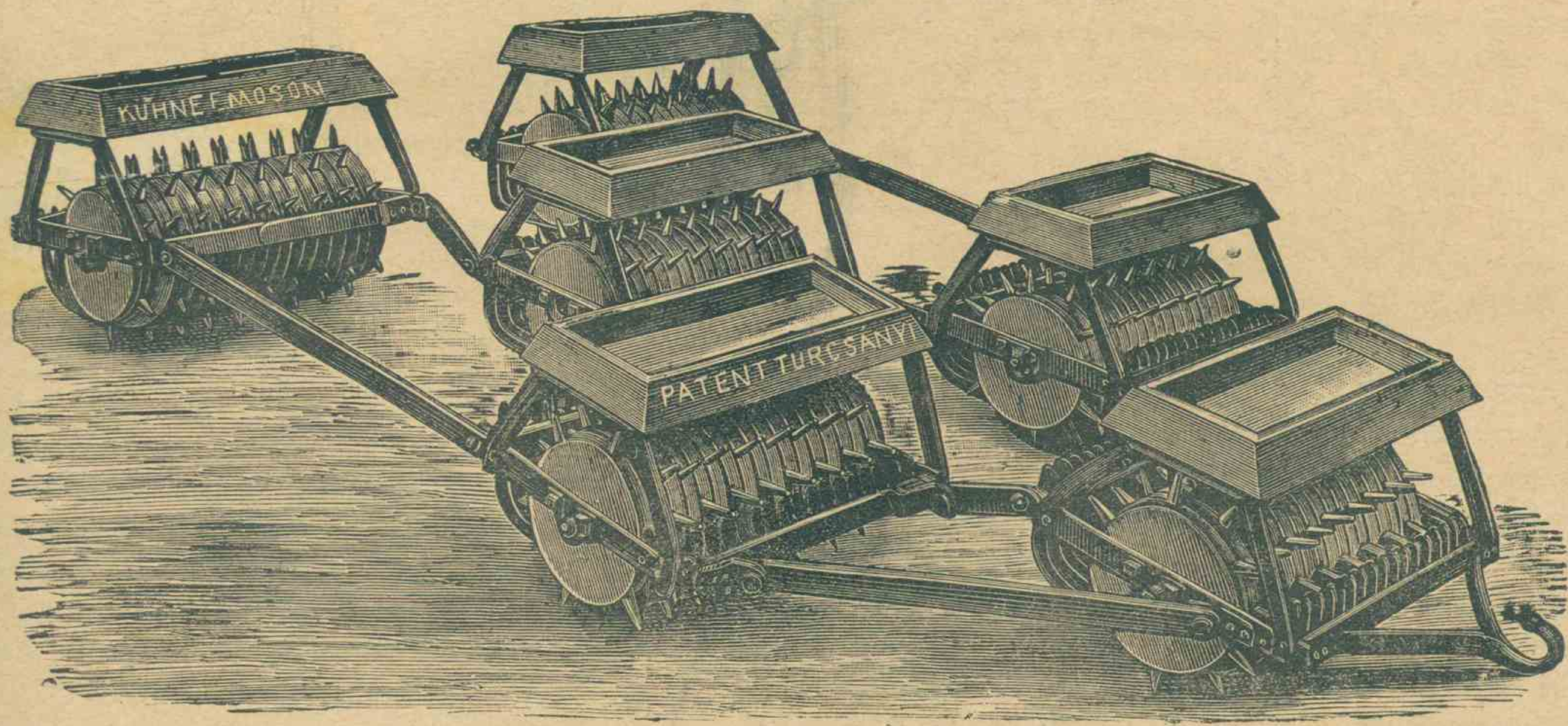

Podoba 1.

To orodje je sestavljeno iz šestih klinastih valjarjev, ki so pritrjeni v železne okvire ter tako med saboj povezani, da se vsak za se premika. (Glej podobo 1.)

ZEITUNGS-STEM

Vsak valjar je 34 c/m dolg in 15 c/m debel ter obstoji iz grodljevih obročev, po katerih so po 32 m/m dolgi jekleni klini pritrjeni. Pod vsakim valjarjem je naprava, ki ostrgava kline. Podoba 2. kaže en valjar obrnen. Da se morejo posamezni valjarji obtežiti, prirejeni so tako da je lahko na nje uteži ali kaj drugega položiti.

Široko je orodje 105 c/m, dolgo 170 c/m in težko 200 k/g

Za vprego zadostuje en konj. Med vago in orodje je dobro dejati meter dolgo verigo, da se ob delu ne more dvigati prvi valjar. Na dan je mogoče 6 oral obdelati, bodisi ako skorjo treš ali pa okopavaš.

Orodje dela tako le: Mali klini prodirajo skozi skorjo, a je ne dvigajo, ker omenjena priprava drgne zemljo od njih in jo drobi ter pritiska h koreninam. Zrak in vlaga prihajata do rastline, katera vsled tega hitro in močno raste. Valjar rabi pa tudi izvrstno za prvo okopovanje, ker ž njim je lahko po čez in po dolgem voziti, ne da bi poškodovali rastline.

Turčanijev valjar stoji pri E. Kühneju v Wieselburgu 105 gld.

Prav živo priporočamo to orodje našim imovitim kmetovalcem, ki imajo zemljo, katera jim dela pomladi s svojo skorjo mnogo preglavice, a tudi podružnice, katere so v krajih z vezno zemljo, opozarjamo na to koristno in priznano dobro orodje.

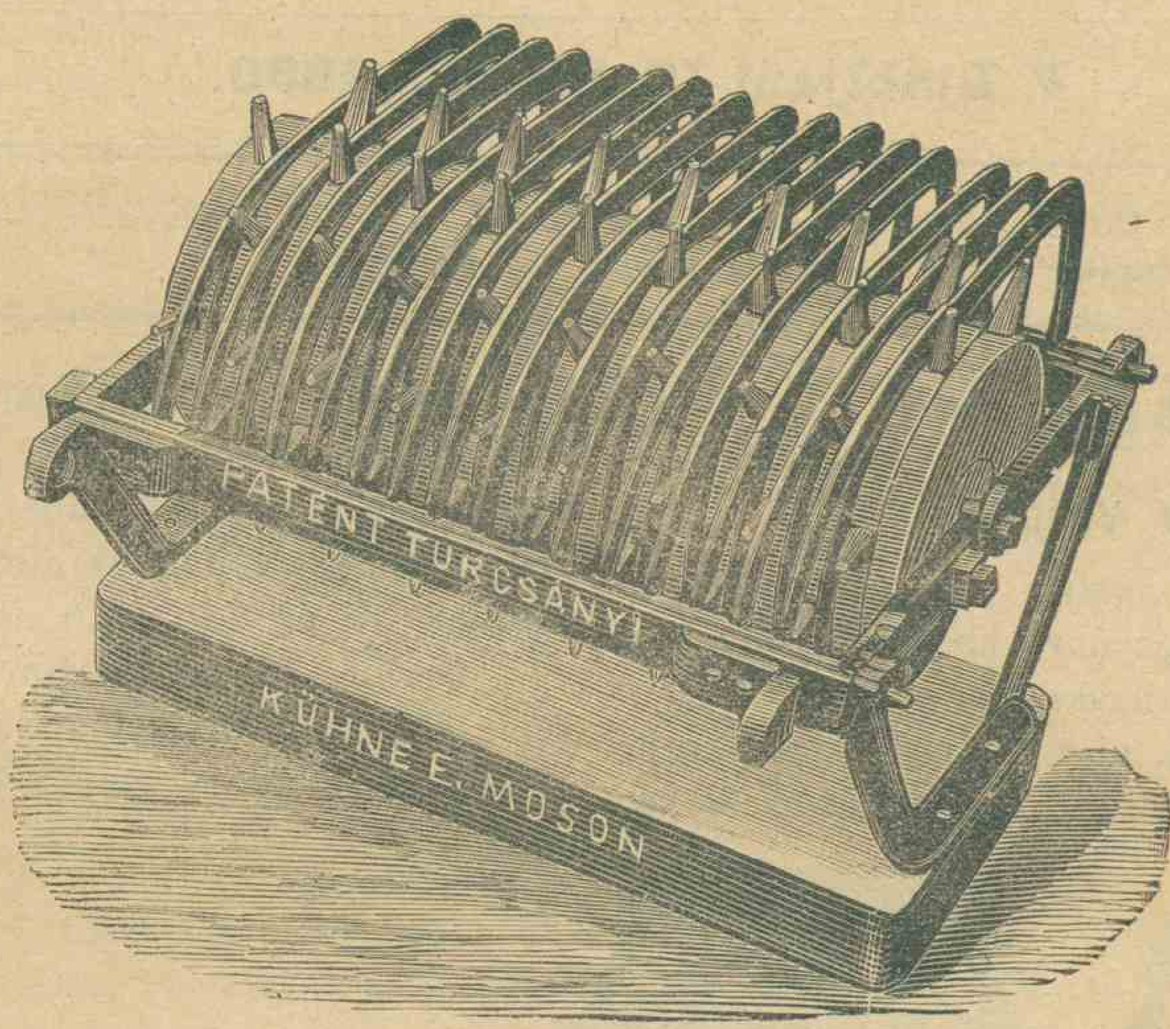

Podoba 2.

Črtica o kmetovalčevem izobraževanji.

III.

(Konec.)

Taki izprehodi so posebno dobri proti koncu, ko bi se otroci že učili kmetijstva. Mislim, da je od 6. do 12. leta zadosti časa, da si pridobe otroci splošne omike, kar je zahtevati od ljudske šole. In ako bi se poučevali na gori omenjeni način, položil bi se jim ob enem trden temelj za strokovno (kmetijsko) izobraževanje. Zadnji čas poučevalo naj bi se kmetijstvo z ozirom na domače razmere, kolikor dopušča razvoj šolske mladine. Naša „ponavljalna šola“ preosnovala naj bi se „kmetijski nadaljevalni tečaj“.

Tako poučevani otroci prinesli bi iz ljudske šole marsikako zrno več, katero bi v poznejšem življenji kalilo in dajalo mnogoteren sad.

Pri vsakem šolskem poslopji (katero bodi vedno na pripravnem kraji) moral bi biti primerno velik šolski vrt kot bistven šolski del. Tamkaj bi videli otroci, kako se zvršujejo opravila v drevesnici, sadovnjaku, na zelenjadnem vrtu itd. Naj jim razlaga učitelj še tako dobro, če jim ne more ob enem razkazovati, pouk ne bode imel zaželenega uspeha. Zato mora biti šolski vrt poleg šole in pa dobro urejen in oskrbovan. Ne bode naj pa na šolskem vrtu vse mogoče, ampak le to ker utegne otrokom v življenji koristiti, kakor: drevesnica, oddelek za zelenjad (če ne zadostujejo počivajoči deli drevesnice), cvetice *), okusno urejene, greda za strupene rastline, sploh za manj znane škodljive pa tudi koristne rastline, kako sadno drevo, — v obče: kar je važno za dotični kraj. Deklicam bi posebno bilo ustreženo s poukom, kako je pridelovati zelenjad in oskrbovati cvetice, drugo pa bi bilo za dečke veče važnosti.

Tudi za primerno zbirko učil (učnih pomočkov) bi bilo skrbeti, kar se samo ob sebi razume.

Utegnil bi mi kdo ugovarjati, da takega pouka ne smemo pričakovati od ljudske šole, češ: kje pa naj se učitelj strokovno izobrazi? Toliko vendar ne moremo zahtevati od njega!

Prvi hip bi si človeku kaj takega res težko zdelo. Če pa pomisli, kakih predmetov se mečrajo učiti pripravniki, vidi se reč vsa drugačna. Uče se poleg drugih predmetov prirodopisa, prirodoslovja, zemljepisa, zgodovine, geometrije i. t. d. Niso li vse te vede pomožne kmetijstvu? Naj se torej predavajo v tem smislu! V prirodopis rudninstva, rastlinstva in živalstva vzame naj se ono, kar je važno za kmetijstvo (oziroma tudi obrt), a uredi naj se sistematično, in dosežena bodeta dva namena ob enem brez večega napora. Tako je tudi s prirodoslovjem. V zemljepisji se prav lahko razlaga, kje se uspešneje pečajo s to ali ono stroko kmetijstva, obrta in kupčije, a v zgodovini naj se dokazuje, kako so ti stanovi vplivali na razvoj in blagostanje ljudstev in držav, in nasprotno, kako državni in narodni neredi ovirajo, urejene razmere pa pospešujejo kmetijstvo i. t. d. Nekoliko se v tem smislu že sedaj stori, lahko bi se še mnogoveč, in to bi prav zelo olajšalo „nauk o kmetijstvu“,

*) Cvetice tu zato navajam, ker si težko mislim slovensko hišo, kjer bi dekleta ne imela cvetic. Ako jih človek ne vidi, misli, da ljudje nimajo blagega srca. Zato se mi prav zdi, ako vidijo deklice na šolskem vrtu, kako je vzgajati cvetice. Sicer pa šolski vrt tudi lepšajo.

kateremu naj bi določili na učiteljišči toliko ur, da bi bilo moči razložiti vsega, ne samo nekaterih delov.

Jasno je tudi, da bi imel biti šolski vrt pri učiteljišči — izobraževališči ljudskih učiteljev — pravi vzor, kako je urejevati in oskrbovati šolske vrte.

Velikega uspeha bila bi naredba, da bi se učiteljski pripravniki poučevali v tistem jeziku, v katerem bodo morali sami otroke poučevati. Koliko časa se pogubi po nepotrebnem z iskanjem tehniških izrazov, česar bi ne bilo treba, ko bi se ne predavalo v tujem jeziku.

Nezadovoljnosti učiteljskih pripravnikov se nam ni bati, ako bi se učiteljišče tako uredilo. Saj nam svedoči lepo število učiteljev, ki se radovoljno oglase vsako leto za „kmetijski tečaj", njih požrtovalnost in ljubezen do kmetijskega pouka. Radovoljno žrtvujejo po tri tedne svojih počitnic, da poslušajo po šest ur na dan predavanja o kmetijstvu. Zato se pa tudi že začenja prikazovati tu in tam lep sad. Trije tedni pa nikakor ne morejo zadostovati, da bi se nadomestilo to, česar manka. Zato je treba, da se preosnujejo tudi učiteljišča, ako hočemo pričakovati od ljudskih šol na deželi večega uspeha.

F. Š.

Razne reči.

* **Grme od bodočega grozdjiča**, kateri so bili lansko leto polni gosenic, moraš sedaj nekaterikrat okopati ter poškropiti z gnojnico in milnico, da zatreš vse ličinke.

* **Kumare, melone, fižol, krompir** itd. lahko pridelaš na nastopni način prav zgodaj: Vsak lončar ti naredi cvetličnih loncev, ki pa naj bodo brez dna in zgoraj oži nego spodaj. Podstavi loncem deščice ali kaj enakega, napolni jih s prstjo in vsadi, oziroma vsej vanje seme rastline, katere bi rad pridelal. Lonce hrani potem tam, kjer je toliko toplo da morejo rastline rasti, mraz pa ne more do njih. Kadar postane na planem primerno toplo, in kadar se ni več bati mraza, pa presadi rastline na grede, in sicer v jamice. Iz loncev pa rastline presadiš, ako podstavo odmakneš in rastlino z vso zemljo v pripravljeno jamico vložiš. Taka presajena rastlina raste potem hitro.

* **Mlada drevesa, katera so oglodali zajci, je najbolje tako le zdraviti**: Ako ni drevesna lubad še oglodana okrog in okrog, rešimo še vedno lahko taka drevesa in to toliko laže, kolikor manjša je rana. Najboljša je pa zato navadna cepilna smola, katera je tudi mrzla tekoča. Cepilno smolo si lahko sam narediš. Vzemi navadne čevljarske smole, katera bodi kolikor mogoče čista, razgrej jo na ognji in kadar jo odstaviš, prilivaj jej polagoma na vsak kilogram smole 10 dekagramov špirita. Ta smola je tekoča, in s čopičem moreš hitro in dobro vse rane zamazati. Sploh je to mazilo najboljše za vsakovrstne rane. Ako smola s časom otrdi, napraviš jo zopet tekočo, če ji doliješ špirita.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 55. Lansko vino je bilo zelo slabo ter se še sedaj ne da očistiti. Izkušal sem z beljako in z žolčjo (želatino), a nič ne pomaga, skoraj da je neužitno. Kako bi ga vsaj toliko popravil, oziroma očistil, da bi bilo pitno za dom in družino? (A. Tr. v Š. J.)

Odgovor: Da se vino ne čisti, ali kakor pravimo, da čistila ne vzprejme, prihaja od tod, ker je v njem premalo čreslovine. Dodenite vinu tanina (ki ga v lekarni doboste), in sicer na hektoliter 10 do 15 gramov, ter potem čistite vino z enoliko množico žolča, kolikor ste vzeli tanina.

Vprašanje 56. Uže dvakrat sem zasadil češpljevo drevje po zelo brežnem, a solnčnem obronku. Vselej se je prejelo, dve leti prav dobro raslo, a v tretjem letu se vselej posušilo. Kaj utegne biti vzrok? (M. N. v S.)

Odgovor: Ni nam mogoče iz teh kratkih vrstic Vašega pisma posneti vzroka, vendar pa mislimo, da utegne kriva biti preplitva in presuha zemlja. Morda ima kdo izmed čitateljev o tem kaj izkušenj. Prosimo poročil.

Vprašanje 57. Ali je z ruskim lanenim semenom drugače ravnati nego z domačim? Kedaj ga je sejati in ali redkeje ali gosteje nego domače seme? (Ž. J v K. na Št.)

Odgovor: Z ruskim lanenim semenom se ravna kakor z domačim. Priporočamo Vam pa lan, zlasti ruski, gosteje sejati, ako hočete pridelati fino laknastega. Ruski lan pri nas navadno nekaj dni pozneje zori.

Vprašanje 58. Imam zelo lepo žrebe od cesarskega žrebca, veliko je, zdravo in čilo. Le nekaj ga kazi, ima namreč kodrasto grivo in rep, ki mu oboje tudi slabo raste. Rep je sicer pričel postajati lepši, griva se pa nič ne izpremeni. Tukajšni zvedenec pravi, da to prihaja od drgnenja, ker ima žrebe uši. Drugi zopet trdijo, da je konj takega rodu. Ker bi bilo žrebe drugače zelo lepo, rad bi vedel, kaj je vzrok kodrasti grivi. (Fr. S. v Št. V.)

Odgovor: Kodrasto grivo in rep konj tudi dobi od drgnenja ako ga srbi, a mnogo konj ima tako grivo uže od narave. Če ima konj uši, ali če se drgne od srbečice, to lahko vidite. S snaženjem se lahko odpravi ta neprilika, in ob enem rast žimi pospeši. Kodrasta griva pa je lahko tudi konju prirojena, in tedaj ni nič pomoči. Plemeniti konji imajo vedno gladko žimo, kodrasta je pa znak ponavadnjih konj. Če je imela žrebetova mati tudi lepo žimo in je oče bil cesarski žrebec, vendar se lahko primeri, da dobi žrebe kodrasto grivo in rep, ker se pogostokrat pokažejo na mladiči lastnosti njegovih starišev iz drugega, tretjega i. t. d. člena. Zaradi kodraste grive ni konj nič manj raben, pač pa kazi lahke konje. Cesarski žrebci ne smejo imeti kodraste žime, in po krajih, koder je lahko konjsko pleme, kodrastih živali tudi ne obdarjajo. Pri težkih

pincgavskih konjih pa kodrasta žima nima nikakega pomena, ker ti konji i tako niso plemenite krvi.

Vprašanje 59. Imam pol hektara veliko njivo, katero bi rad izpremenil v travnik. Zemlja je pusta kremenica, njiva leži ob bregu proti severu, in sicer kakih 800 m/ nad morjem. Blagovolite mi odgovoriti: Katera travna semena in koliko bi jih moral sejati na ta prostor? (J. T. v Cr. V.)

Odgovor: Travnih in tudi vseh vrtnih semen doboste popolnoma svežih in kalivih pri gosp. Josip Lenarčiču na Vrhniki, kateri Vam bode tudi prav rad povedal, koliko in katerega semena rabite za svoja tla.

Vprašanje 60. Namenil sem si saditi na njivo, katero sedaj izpremenim v travnik, sadno drevje. Zemlja je rjava in sviščasta. Ker sama ta zemlja po mojem mnenji ni pripravna za mlado drevje, prosim pouka, kako drevje saditi in kedaj, da bode potem dobro uspevalo? (J. R. v Kol.)

Odgovor: Iz popisa posnemamo, da je Vaša zemlja rahla in gorka. V tako zemljo drevje saditi je najboljše jeseni. Ako je zemlja slaba, nasuti je okoli korenin druge rodne ali pa kompostne prsti. V slabi zemlji priporočamo Vam potem vsako leto drevju gnojiti, in sicer ali mu po zimi pognojite z gnojnico ali pa natrosite jeseni okoli debel gnoja, katerega pomladi proč pograbite ter zemljo okoli drevja okopljite.

(Dalje prihodnjič.)

Podučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

156.

Avstralec.

Ni ga naroda na zemlji, kateri bi stal na tako nizkej stopnji naobraženja, kakor stoji Avstralec. Ta narod bode gotovo preje ali sleje do celega izginil s površja zemlje, ker ne more kratko in malo dohajati kulture, katero so mu Evropejci prinesli. Pri prastanovnikih avstralijskih se najbolje vidi, na koliko je človeški napredek in razvoj navezan na zemljišče, na katerem stanuje, in na okolico, katera ga obkoljuje.

Avstralija je v velikem Oceanu na južnej strani pod ravnikom. Ondi je poletje, ko imamo mi zimo in narobe. Podnebje je podobno onemu v južnej Španjolskej. Cela Avstralija je samo za šestinko manjša od Evrope. Obale niso posebno vdrte, in plovnih rek ima zelo malo. Notranjost Avstralije je velika in žalostna pustinja in samo obale so prikladne gospodarstvu.

V Avstraliji ni bilo ne ene živali, katero bi človek mogel ukrotiti in kot domačo žival rediti. In tako je priroda sama zavirala Avstralca, da se ni mogel dokopati do pastirja in poljedelca. Edina domača žival bi še bila avstralijski pes (dingo), ki je lisici močno podoben. Od sesavca nahajamo tu posebno vrečarje, ki imajo na trebuhu vrečo, v katerej nosijo mladiče. Avstralec jih mnogo lovi radi hrane. Spomina vreden je tu še čudoviti kljunaš; sesavec je to najnižjega ustrojstva, pri katerem se je gobec razvil kot ptičji kljun. Ptičev, želv in drugih nižjih živalij je v Avstraliji dosta.

Tudi rastline ni v Avstraliji nobene, katero bi mogel človek vzgajati, da ga hrani.

Avstralec je radi slabe in neredne hrane slabo razvitega telesa. Zelo je mršav, nevisokega stasa, debelih in zabreklih usten in sploščenega nosa. Koža mu je navadno temnorujava ali črna, in izpiravanje njegovo je zelo zoprno. Las je črnih in po nekoliko kodravih. Avstralci hodijo radi blagega podnebja brez obleke in samo v hladnejših krajih se ogrinjajo po zimi s kožami. Vsa njihova moda je to, da si glavo lepšajo s peresi, zobovi ali repom kake živali, da si tetovirajo telo in je namažejo s prsteno bojo. Stanovanja avstralčeva so najjednostavnejša, ki si jih misliti moremo. Skriva se v podmole, votline, potika se po gostem grmovju in po votlih drevesih. Ako si vendar postavi kolibo, zgradi jo od skorje drevesne. Hrana avstralčeva je zelo slaba, je vse, kar se samo jesti dade. Njemu se nič ne gabi. On se nasladjuje s podganami, netopirji, gošaricami, kačami, pticami, črvi in gosenicami. Hrano navadno opeče, ali na snažnost nič ne gleda.

Z jednostavnim načinom življenja je v najožjej zvezi tudi ta okolnost, da Avstralec nima pravega orodja in orožja. Nož in sekiro si napravlja od kremena, s takim orodjem seka drevje in reže meso. Za lov ima dolgo kopje, in na vrhu kopja naveže ali nasadi ojstrih zob od katere živali, in s tem ribe ubija, dočim za zver zabije na kopje ostre ribje kosti ali trd kamen.

Da se Avstralec ni bolje razvil, temu ni on sam toliko kriv, kolikor priroda, kajti ni neumen. Ob takih okolnostih ni se on se ve da mogel duševno razviti, ali vendar pokazuje v svojem jednostavnem življenju veliko urnost in prebrisanost. Glad je glavna in edina spodbuja, ki Avstralca na delo vodi. Kedar se je nasitil, potem ne pozná drugega dela, kakor spavanje. Avstralec strada ali lovi, jé ali spi. Kedar imá obilne lovine, ne spravi je za prihodnji dan, ker on ne vé,, kaj se pravi skrbeti za drugi dan. On ti jé, kolikor vánj gré, in česar sam ne more pod streho spraviti, pomagajo mu bližnji sosedje. Ples je edina zabava, ki jo Avstralec še pozná, ta ples pa ni drugo kakor divje skakanje, ki pri polnej luni traje vso drago noč.

Vse življenje avstralčevo se suče poglavito samo v obitelji. Oženi se tolikokrat, kolikor žen se upa prerediti, ali radi siromaštva ima navadno le po dve, tri. Žena je možu prava robinja. Mož pojé najboljše kosove lovine, a žena mora od daleč sedeti pa čakati na slabe

ostanke. Ako je preveč dece, zlasti deklic, pobijejo jo koj po rojsteh. Mrtvece svoje navadno zakopljejo. Izkopljejo jamo, mrtveca zamotajo v skorjo in posadé v jamo, potem ga pokrijejo z vejami in prstjo, da ga ne morejo divji psi izkopati in požreti. Samo po nekodi starejše ljudi na grmadi sežigajo. Ako žena na porodu umrje, sežgó jo z živim detetom. Ime mrtvečevo ne sme nobeden v misel vzeti, in če imá kateri isto ime, mora je z drugim zameniti.

Verski nazori avstralčevi so zelo slabo razviti. Verujejo samo na hude duhove, kateri človeku vsak zleg in bolezen napravljajo. Druge kake vere ne poznajo. Nimajo podob, katerim bi se klanjali, nimajo duhovnikov. Mesto duhovnikov imajo čarodejnike. kateri morajo s svojim čaranjem uničiti upliv hudih duhov. Odkar so se belci v Avstraliji naselili, od takrat menijo Avstralci, da so v belcih oživeli njihovi predniki, in da se vsak črnec po smrti spremeni v belca.

O kakem državnem urejenju Avstralcev ni da bi zinil. Po več rodbim ima navadno enega glavarja, no njegova moč je zelo neznatna. Razodeva se največ na vojski, ki jo vodijo pojedina plemena in rodbine. Ker Avstralci nimajo imetja in posesti, zato se vojskujejo navadno samo takrat, kedar jim je bila ženska ugrabljena, mrtvec izkopan, ali pa če menijo, da je ta ali oni iz druge rodbine katerega urekel, pa je radi tega obolel, ali celo umrl.

V Avstraliji so samo mala plemena, a vsako pleme govori drugače. No vsi ti jeziki so si po nekoliko podobni, niso pa podobni nobenemu drugemu jeziku zunaj Avstralije. Jezik jim vrlo ugodno zveni, pa je zelo siromašen. V njem se pokazuje cela duševna slika avstralčeva. Svoja zapažanja zná ti slikovito narisati, ali zato ne pozna nobene besede za pojmove, katere si človek z duševnim premišljanjem stvarja.

In to je mala slika človeka, ki stoji na prvej stopnji človeškega razvoja. Človek je to, ki živi samo od danes do jutri, ki ne zná, kaj je obleka, kaj je urejena hiša, ki pozna samo glad in nič drugega. Ima na novej Gvineji, na avstralijskem in azijskem Otočju tudi drugih divjih narodov, ali ti vsi stojé po nekoliko višje od Avstralca. Papuvanci na novej Gvineji gradé si hiše, imajo domačega prasiča in psa, imajo palmo; tudi po nekoliko kupčujejo. Malajci na azijskih in avstralijskih otokih so uže mnogo bolje razviti od Papuvancev. Priroda jim je dala raznih koristnih rastlin in živalij. Imajo urejena stanovanja, kupčujejo in tudi s poljedelstvom se ukvarjajo. Med Malajci stojé najvišje Javanci. Oni so se v svojej kulturi, poljedelstvu in trgovini uže do dobrega približali kulturnim narodom azijskim, s katerimi so v vednej dotiki.

157.

Rastlinstvo v Avstraliji.

Avstralija ima svoj rastlinski svet; samo z Indije se je nekoliko tropskih rastlin priselilo. Zemlja v Avstraliji ni prikladna poljedelstvu, tem bolje pa živinarstvu. Kar se tiče množine in lepote cvetja, ima Avstralija prvo mesto za Kapsko, katera ima najlepše cvetice na vsem svetu. Ali rastline avstralijske ne razvijajo hranivih plodov. Pa še drugo posebnost ima Avstralija. Če primerjamo rastlinstvo in živalstvo avstralijsko z onim ostalih delov sveta, prikazujejo se nam avstralijske oblike mnogo starejše. Vidi se nam, kakor da se nahajamo v prastarem svetu, ki je v poprejnih geologijskih dobah po ostalih krajih živel in izumrl. Med sesavci nahajamo v Avstraliji zlasti vrečarje, kateri so se na zemlji pojavili uže v jurskej formaciji. Rastlinstvo v Avstraliji je iako podobno onemu, ki je pri nas raslo za tercijarne dobe. V Avstraliji razlikujemo tri razne oblike: slano pustinjo, grmovje in gojzde.

V avstralijskih gojzdih rasejo največ evkalipti, ki so v rodu z mirtami. V gojzdu stoji evkalipt od evkalipta precej oddaljen, in ker pod njim ne rase malo drevje, zato je v takem gojzdu dosta planote, na katerej se ob deževju razvija bujna tratina, bogata paša premnogim čredam, pa tudi posejana je z najkrasnejšim cvetjem. Cvetnati svet pa je kratkega življenja. Nahajamo pa tu zlasti orhideje in liliaceje, to je take rastline, kakor ob suši pod zemljo nadaljujejo življenje svoje v gomolih in čebulah. Evkaliptov gojzd nas izredno iznenadja z nenavadno razdelbo svetlobe in sence. Perje na evkaliptu je kakor mrtvo, in ni položeno ploskama, temveč je obrnjeno gori s svojim robom. Radi tega se ga solnce ne prijema tako, in ob največjej vročini ne izpari mnogo vode. No radi tega so ti gojzdi brez sence, kar nas najbolje iznenadja.

Po rečnih dolovih (nazivajo jih creek), kateri niso močvirni, pa imajo pod zemljo dovelj vode, tam je gojzd nekoliko raznoličnejši. Evkalipti brzo rasejo in se potegnejo do nenavadne višine. Na vsem svetu je to najvišje drevo. Ob deževju se pokažejo veliki cvetovi. Na slabej zemlji zrase evkalipt komaj po 7 do 10 m visok Z evkalipti v družbi rasejo trnjeve akacije, katere so mu tako podobne, da jih prvi hip skoro ni moči razločiti. Imajo ozko perje in živo cvetje. Razen tega drevja rasejo po Avstraliji jako čudne kazuarine, katere stojé v tistem razredu, kakor naše vrbe, topoli in breze. Na močvirnej zemlji rasejo razne palme po 18 do 24 m visoke, drevesaste praproti, potem cedre, bombaževci in razno drugo drevje najkrasnejše oblike. Zelo nenavadne oblike v avstralijskem gojzdu so lesnate trave. Naše trave so male, drobne, dočim trave avstralijske imajo stebla po 3 do 5, pa tudi po 10 m visoka, katera so često proti vrhu na dvoje razcepljena in na vrhu nosijo gosto grivo dolgega in ozkega perja.

Avstralijski z grmovjem skriti svet je suh in neprijazen, in zato tudi za kulturo neprikladen. To grmovje seza človeku do vratu in je tako gosto, da se težko skozi prodira. Na tem svetu rasejo vrlo razne vrstne rastline, največ mirte, akacije, proteaceje i. t. d. Pa vsega tega grmovja perje je trdo, sivo in skoro brez

sijaja; spominja nas lovorik, oleandrov, a često tudi vresja. Pojedine vrste je težava razločevati, dokler se cvteje ne pokaže. In vse to cvetje je vrlo krasnih boj, ali brez duha.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Iz deželnega zbora kranjskega.

Zakon

z dne . . . . . .

s katerim se nekatera določila deželnih zakonov z dne 29. aprila 1873. l. dež. zak. št. 22, in z dne 9. marcija 1879. l. dež. zak. št. 13, prenarejajo, oziroma dopolnjujejo.

(Konec.)

§ 6.

Učiteljem, kateri so kot stalni učitelji na jedni ter isti jednorazredni ljudski šoli z letno plačo IV. vrste zadovoljivo službovali deset let, gre razven zakonitih starostnih doklad, še osobna doklada 50 gld., ki se pri odmeri pokojnine ne všteva.

Priznanje te osobne doklade izreče deželni šolski svet, sporazumno z deželnim odborom.

§ 7.

Kadar bi se pri razvrstitvi učiteljskih služeb po določilih tega zakona uvrstila kakšna učiteljska služba v menj založeno plačilno vrsto, gre sedanjemu imetniku te učiteljske službe prejšnja višja plača in isti prejme višji znesek kot dopolnitveno doklado letne plače.

§ 8.

Tistim učiteljem (učiteljicam) na javnih občnih ljudskih šolah v Ljubljani, kateri so imeli pri začetku veljavnosti tega zakona pravice do višjih nego v zgornjih §§ 4. in 5. določenih službeno starostnih doklad in stanarin, ostane ohranjena ta pravica in prejmó isti višji znesek kot dopolnitveno doklado.

§ 9.

Določil deželnega zakona z dne 30. aprila 1886. l., dež. zak. štev. 11, o opravilnih dokladah, katere so pri odmeri pokojninskih užitkov všteve, ne dotika se ta zakon.

§ 10.

Ta zakon stopi v veljavnost z začetkom prvega solnčnega leta, ki pride po njega razglasitvi.

S tem zakonom so razveljavljeni §§ 18., 22., 30., 33., 34., 37., 38. in 67. zakona z dne 29. aprila 1873. leta, dež. zak. št. 22, dalje §§ 38. in 39. zakona z dne 9. marcija 1879, l., dež. zak. št. 13, po vsi svoji vsebini, nadalje § 58 prvega in §§ 22. in 33. zadnjega zakona, v kolikor se isti tičejo podučiteljev (podučiteljic).

§ 11.

Mojemu ministru za bogočastje in uk je naročeno izvršiti ta zakon.

Tisza odhaja.

„Veliko pesov je zajčeva smrt“ pravi pregovor, ki se zopet potrjuje glede ogerskega ministerskega predsednika Kolomana Tisze. Petnajst let je Koloman Tisza gospodaril na Ogerskem neomejeno, odkar je odložil kot vodja skrajne stranke svojo tigrovo kožo. Vse kar se je tam godilo minulih 15 let, bilo je njegovo delo: volitve v državni zbor, vse narodno, gospodarsko, notranje in unanje politično postopanje v Ogerski, kar je imelo količkaj pomena, sme se imenovati njegovo delo.

Prav tako tudi razmera med našo avstrijsko državo prihajale so iz rok Tiszovih. Še le odkar je pri nas nastopilo ministerstvo Taaffe-jevo, more se govoriti o bolj samostojnem ravnanji tostranske vlade.

Tisza ni nikdar prikrival svojega sovraštva nasproti Slovanom, in unanja politika njegova obračala je najojstrejo ost proti Ruski, kar se lahko tolmači iz dogodb l. 1848. Zato pa so bili Madjari vedno tudi pri najugodnejših razmerah naše države, zvesti zavezniki Nemške, celo takrat, ko smo mi imeli vojsko z njo. Nasproti vojaštvu branil je Tisza vse izgrede madjarskega šovinizma, spominjamo se na dogodbo Jansky-jevo. Nasproti pa moramo biti pravični odhajajočemu ministru, da je toliko pomenljivo zboljšal gospodarske in izrekoma prometne zadeve svoje domovine, da ga v tej stvari ni dosegel nihče pred njim in ga bode teško tudi kedo za njim. Tisza je hladnokrvna glava, ki si je med svojimi pristaši in tudi nasprotniki, pridobil toliko veljavo, da je njegova beseda obveljala vedno in povsod.

V protislovje zapletel se je pri svojih izjavah gledé domovinskega zakona, kateri se ima premeniti, resnično, samo zavolj osebe K o š u t - o v e.

To protistovje nakopalo mu je toliko britkih napadov od strani opozicije, da bi bila desetina njih že zdavnej vsakega druzega moža pripravila do odstopa — Tisza pa je stal sred vseh nepretrganih napadov, kakor skala in ko se je že majalo vse krog njega, on se še ni ganil.

Sadaj pa je vendar nastopila posledica neizogibna: Tisza odhaja toda samo od ministerskega sedeža, ne pa od političnega delovanja. On namerava ostati v o d j a liberalne stranke, z katere pomočjo je do sedaj vladal.

Nadalje hoče odgovoren ostati stranki in bode, dokler mu ta ostane zvesta, dejansko zapovedava vladi.

Zadnje dni obrnila se je stvar v toliko, da baje Tisza sam odločno odklanja vodstvo liberalne stranke državnega zbora, da pa samo ob sebi hoče v njegovi sredi in svoj vpliv izkoristiti v toliko, kolikor mu to pripušča in naklada njegova osebna veljava brez ministerskega dostojanstva.

Glede Tiszovega naslednika kaže se, da prevzame predsedništvo ministersko skoraj gotovo sedanji poljedelski minister grof Szapary, ki je bil svoj čas finančni minister. Szapary je 58 let star, spoštovan v državnem zboru, ne da bi bil ravno priljubljen. Kot govornik je le srednje veljave, pač pa kot uradnik, pravijo, da zna, kadar treba pokazati se velikega gospoda.

Imenovala so se dalje še imena grof Teleki, sedanji minister notranjih zadev, grof Czaky, sedanji naučni minister, Szilagi pravosodni minister in pa skupni finančni minister Kallay, ki bi bil morebiti najspretnejši za to mesto, toda ravno za Kallay-a bila bi velika težava, najti mu primernega naslednika, kot ministru za Bosno in Hercegovino. Morebiti bi bil ta mož še najpravičnejši nasproti Slavanom na Ogerski, toda ta lastnost sedaj ni viditi odločilna v prvi vrsti, ampak vse kaže na to, da si cesar izbera moža, ki bode bolj prijateljske razmere hotel gojiti z Avstrijsko in ki bode bolj pristopen zahtevam cesarjevim.

Videti je, da se je s tega ozira imenovalo tudi ime grofa Czaky-ja, ki je katolik in pa bratranec soproge grofa Taaffe-ja.

Kadar bode novo ministerstvo zbrano, in pričakuje se to še v teku tega tedna, naznanil bode Tisza državnemu zboru ministersko krizo in pa ostavko vsega ministerstva, par dni kasneje pa se zbornici predstavi novo ministerstvo, katero mora naznaniti zbornici nekako svoj program.

Glede tega se zagotovlja, da novo ministerstvo ne bode preminjalo dosedanjega programa vladnega, glede vprašanja pa, katero je dalo povod odstopu Tiszovem, — pravijo namerava novo ministerstvo zbornici naznaniti, da sedaj ne namerava zbornici predložiti načrta novega zakona glede domovinske pravice samo zato ne, ker se ji za tako premembo s političnih ozirov položaj ne zdi primeren.

Opozicija bode toraj pri vsi tej borbi dosegla to, da se znebi neljubega ji ministerskega predsednika, nasproti pa se spolni tudi vtemeljena želja cesarjeva, da se Košutu na ljubo in pa njegovi protiavstrijski stranki na ljubo ne bode spremenil tamošnji zakon o domovinstvu.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane.

— Desetletnica predsedovanja gospoda barona Winkler-ja v deželi kranjski. Dné 18. marca t. l. bode preteklo deset let odkar je bil za c. kr. deželnega predsednika dežele kranjske imenovan gospod baron Andrej Winkler. Kdor še ni pozabil, kakove so bile narodne in gospodarske razmere pred njim v deželi in kakošne so sedaj, bode rad priznal, da dežela naša spolni zgol dolžnost hvaležnosti, ako sijajno praznuje oni dan, katerega je pred 10 leti milostivi cesar deželi dal pravičnega in skrbnega Svojega namestnika.

— V **državnem zboru** imeli so slovenski državni poslanci po posebni deputaciji pomenljiv pa zaupen razgovor z vlado, in videti je, da so se razpravljale vse pereče šolske zadeve. Ker je bil razgovor zaupen, pač deležnikom ni mogoče objaviti kaj od onega, krog česar se je, na drobno vrtil dolgotrajen razgovor. Eno stvar pa je, kakor šegavo tudi, omenil naučni minister Gautsch v budgetnem odseku, namreč zadevo kranjske gimnazije. Rekel je namreč približno to le: Kar zadeva zopetno ustanovitev gimnazije v Kranji, mi je opomniti, da je za letos odločena ustanovitev nove nižje gimnazije v Ljubljani. Od vspeha tega prvega koraka bode odvisna rešitev prvega vprašanja (to je gimnazije Kranjske.)

Radi priznamo, da je podučevanje 900 učencev na jednem zavodu nemogoče, in da s paralelkami, ki imajo vsaj po trikrat toliko učencev kakor prvotni razredi ni mogoče podučevati uspešno tako malo, kakor s preobilnim številom suplentom. Toliko pa vendar že zdaj in pred daljnimi skušnjami sprevidi tudi le nekoliko razumen nestrokovnjak, da 900 učencev popolnoma zadostuje za dve višji in za eno nižjo gimnazijo, in, da bi ustanovitev višje gimnazije v Kranji bogato povrnila primeroma male višje stroške njenega vzdržavanja z vse sijajnišimi učnimi vspehi, kakor so pa pri sedanjih razmerah mogoči. Treba torej, da minister to vprašanje v roko vzame z odločnejšo dobro voljo.

— **Katoliško politično društvo** imelo je minulo nedeljo dne 9. t. m. svoje prvo javno zborovanje po ustanovnih volitvah. V redutni dvorani zbralo se je krog 5—600 deležnikov. Predsednik kanonik Klun pozdravil je zbrane v jako zanimivem z živahno pohvalo sprejetem nagovoru, v katerem je naglašal naloge in potrebo takega društva, že v ta namen da se dejansko širi staro naše geslo, z novega sprejeto soglasno v klubu narodnih poslancev v zadnjem zasedanji deželnega zbora.

Kot prvo točko za razgovor v shodu, razpravljal je gosp. poslanec Povše o nasvetu namreč, da se odpošlje gosposki zbornici prošnja za versko narodno šolo, naglašal je govornik, da v Kranjski za sedaj to vprašanje takoj nima aktuelnega pomena, takoj pa že v drugih slovenskih, še bolj pa v nemških pokrajinah. O političnem položaju govoril je gosp. poslanec Žitnik, o prošnji glede uredbe stavbenega obrta pa poslanec Klein. Seja trajala je nad dve uri.

— **Iz oporoke umrlega hišnika Leop. Zhuk-a**, ki je v Ljubljani umrl minuli teden, poroča današnja „Laib. Ztg.“, da je volil za dobrodelne ali občekoristne namene krog 40.000 gld. med drugimi za sirotišnico „Marijanišče“ v Ljubljani 12.620 gld., za ubožno ustanovo v Idriji, rojstnem mestu umrlega 8000 gld., za Lichtenturnovo sirotišnico, za ljubljanske uboge, za tukajšnjo Frančiškansko cerkev in pa revne iz bolnišnice odhajajoče vsa-

kemu namenu po 2000 gld., društvu katoliških rokodelskih pomočnikov 1000 gld., ženskemu društvu sv. Vincencija, zavetišči malih otrok, otroški bolnici in cerkvi na Rožniku po 500 gld., ljudski in študentovski knhinji 200 gld. svoje politično mišljenje pa je označil s tem, da je za nakup hiše za otročji vrt nemškega Schulvereina volil 5000 gld.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Budgetni odsek je sredi posvetovanja državnega proračuna in je večji del proračuna za naučno ministerstvo dognal. Ministra Gautsch-a poprašavali so poslanci po marsičem, na drugem mestu poročamo kaj je odgovoril glede zopetne ustanovitve gimnazije v Kranji.

Letos je prvič odgovoril tudi povoljnejše glede višjih razredov realke v Stajer-ju, ker je v prvi razred te šole vstopilo izredno veliko število učencev (46). — V poljskem klubu vedno hujše vre zavolj tega, ker se nemški konservativci Centrum-kluba upirajo glasovati za odpis Poljskega zemljiško odveznega dolga. Videti je, da gališki poslanci ne bodo dolgo premišljevali preskočiti k levičarjem, ako si gospodje Ebenhoch, Brandis in Fuchs in drugovi ne premislijo o pravem času in ne pregledajo neizogibnih posledic razpada sedanje državnozborske večine.

Včeraj zborovala je zbornica poslancev in sprejel se je brez razprave vladni predlog glede cesarskih namestnikov na Dunaji, v Pragi in v Lvovu, potem se je nadaljevala razprava o zakonu glede odškodovanja po krivim obsojenih. Pri tej priliki govorila sta tudi slovenska poslanca Hren in Vošnjak. Ta je govoril že v splošni razpravi k temu zakonu, pa predsednik odtegnil mu je besedo, kakor se je pokazalo in kakor je včeraj priznal predsednik sam po krivem. Predsenik dr. Smolka je namreč g. Vošnjaka klical k stvari in mu je konečno odvzel besedo. Prepričal pa se je, da je takrat, ko mu je predsednik odvzel besedo, dejansko govoril prav k stvari, zato pa je v včerajšnji seji predsednik pripoznal svojo zmoto, prosil govornika za zamero in stvar je s tem poravnana. Gospod Vošnjak je namreč žugal, po pravici žaljen po samovoljnim ravnanji predsednikovim, da odloži svoj mandat, ako se mu ne da zadostenja. Prihodnja seja je v petek in na dnevnem redu je budgetni provizorij za mesec april in maj, potem pa nadaljevanje včerajšnjega dnevnega reda. Koncem seje predlagal je Vašati, da naj se na dnevni red dene njegov dne 6. decembra minulega leta stavljen predlog o premembi § 3. tiskovnega zakona zavolj tega, ker je vlada „Nar. Listom“ odvzela pravico prodajanja.

Predsednik ugovarjal je temu predlogu rekoč, da je še toliko važnih nerešenih predmetov, da sedaj ni mogoče misliti na take še neugodne predloge, vendar pa je dal predlog Vašati-jev na glasovanje in zbornica, tekoma pred sklepom seje iznenadena je vendarle odklonila predlog, toda z enakimi glasovi 82 zoper 82 glasovi.

Ogerska. — Pravijo, da bode ministerska kriza dognana v teku tega tedna, da se bodejo v nedeljo uradno proglasila imena novega ministerstva, v katerem bode predsedništvo in notranje zadeve imel grof Szapari, poljedeljsko ministerstvo pa prevzame grof Betlen, svak skupnega finančnega ministra Benjamina Kallaya.

Listi poročajo, da se je glavni boj boril zato, ali prevzame grof Szapati poleg predsedništva tudi ministerstvo notranjih zadev ali ne. Liberalna stranka s Tiszom zahtevala je baje druzega lastnega ministra za notranje zadeve. Szapari pa je zahteval za se tudi področje ministerstva notranjih zadev, ker je ta pri volitvah najpomenljivejši, in kakor se sedaj čuje, je s to zahtevo tudi zmagal.

Češka. — Mladočehi stavljajo se bolj in bolj v nasprotje z obema strankama dežele, hujskajo proti Staročehom vseučilišnike, ki so napravili prof. Tomeku, Kvičali in Brafu mačje godbe. — Cesarski namestnik grof Thun prepovedal je nadrobno prodajo „Narodnih listov“.

Nemška. — Nasprotje med ostarelem knezom Bismarkom in pa delaželnim in samozavestnim cesarjem Viljemom II. nastalo je baje toliko, da se ne bode dalo rešiti drugače, kakor z odstopom Bismarkovim. To pomenja popolni prevrat dosedanje nemške politike v prvi vrsti one notranjih zadev.

Bolgarska vlada ne misli proglasiti nezavisnosti, če bi se Turčija ne ozirala na njene želje in ne priznala kneza. Zato je Stambulov premoder. Vsa diplomatična akcija je le bolj volilni manever. kajti bližajo se nove volitve za sebranje, katerih se bode baje udeležila vsa opozicija.

Žitna cena

v Ljubljani 26. februvarija 1890.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 66 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 5 gold. 87 kr. — soršice 4 gld. 55 kr. — rži 4 gold. 71 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — ovsa 3 gold. 09 kr. — ajde 5 gold. 20 kr. — Krompir 3 gold. 03 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.